

Mevlid Geleneğinin Toplumsal Kimlik Oluşumundaki Etkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım: Türkiye ve Dağıstan Örneği

A Comparative Approach on the Effect of Mawlid Tradition on Social Identity Formation: The Case of Turkey and Dagestan

Öztürk, Zehra & Şutanrıkulu, Gülreyhan (2022). Toplumsal Kimlik İnşası (Türkiye’de ve Dağıstan’da Mevlid Geleneğinin Karşılaştırılması). Konya: Çizgi Kitabevi, s. 272, ISBN: 978-605-196-810-0

Fatih Ekici¹

¹Araştırma Görevlisi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Erzurum, Türkiye

ORCID: F.E. 0000-0003-4500-9853

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Fatih Ekici,
Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Erzurum, Türkiye
E-mail: fatih.ekici@atauni.edu.tr

Başvuru/Submitted: 04.10.2022

Kabul/Accepted: 31.10.2022

Atıf/Citation:

Ekici, F. (2022). Mevlid geleneğinin toplumsal kimlik oluşumundaki etkisi üzerine karşılaştırmalı bir yaklaşım: Türkiye ve Dağıstan örneği [Zehra Öztürk ve Gülreyhan Şutanrıkulu'nun "Toplumsal Kimlik İnşası (Türkiye’de ve Dağıstan’da Mevlid Geleneğinin Karşılaştırılması)" adlı eserinin değerlendirmesi]. *TUDED*, 62(2), 729–731. <https://doi.org/10.26650/TUDED2022-1184262>

Anahtar Kelimeler: Edebiyat sosyolojisi, Mevlid geleneği, Vesîletü'n-Necât, Dağıstan, toplumsal kimlik

Keywords: Sociology of literature, Mawlid tradition, *Vesîletü'n-Necât*, Dagestan, social identity

Arapçada “doğum, doğum yeri” gibi anlamlara gelen “mevlid” kelimesi, Hz. Muhammed’in doğumunu ve bu doğumu kutlamak için yapılan törenleri ifade etmesinin yanında bir edebî tür olarak Hz. Peygamber’in doğumu ve hayatını anlatan mesnevileri tanımlamak için de kullanılmaktadır. Türkiye’de mevlid türü denildiğinde, ilk olarak Süleyman Çelebi’nin *Vesiletü’n-Necât*’ı anlaşılmaktadır. Bu eser, Türkçe yazılmış ilk mevlid olmamasına rağmen Klasik Türk Edebiyatında bu türün ilk örneği olarak kabul edilmektedir. Söz konusu mesnevinin *Mevlid* adıyla yüzyıllardır törenlerde okunduğu ve Osmanlı sahasında sonradan yazılan aynı türdeki çoğu eserin onu örnek aldığı bilinmektedir. Nitekim bu durum, bir taraftan ortak hafızanın aktarılmasını sağlarken diğer taraftan toplumsal kimliğin oluşup korunmasına katkı sunmaktadır.

Geçmişten günümüze birçok vesileyle *Mevlid* okutulması artık bir gelenek hâlini almıştır. Mevlid Kandili dışında toplumsal hayatın taşıdığı birçok gelenek ve görenek ile birleşerek çeşitli etkinlik ve günlerde mevlidler okunur hâle gelmiştir. Özellikle son yıllarda Türk dünyasında gerçekleştirilen düğünlerde de mevlid okutmak hayli yaygınlık kazanmıştır. Ancak eski Osmanlı sahası dışında yer alan diğer coğrafyalarda, mevlidlerin toplantılarda okunan metni ve icrası farklılıklar göstermektedir. Bu bölgelerden biri de günümüzde Rusya Federasyonu’na bağlı olan ve Kuzey Kafkasya’da yer alan Dağıstan’dır.

Hâlihazırda Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde görev yapmakta olan Dr. Öğr. Üyesi Zehra Öztürk ile aynı Fakültenin Sosyoloji Bölümünde görevini sürdüren Dr. Öğr. Üyesi Gülreyhan Şutanrıkulu’nun Haziran 2022’de Konya merkezli Çizgi Kitabevi’nden çıkan *Toplumsal Kimlik İnşası* üst başlığını taşıyan çalışmaları, Türkiye ve Dağıstan’daki Mevlid geleneğinin disiplinler arası bir yöntemle karşılaştırılmasını içermektedir. Söz konusu kitap; “mevlid”i bir edebî tür oluşuyla edebiyatın, çeşitli toplantılarda okunması ve kültürel kimliğin devamlılığına sunduğu katkı nedeniyle de sosyolojinin çalışma alanına dâhil ederek edebiyat sosyolojisi ekseninde ele almaktadır. İlgili çalışmada mevlid edebî türü temelinde bir edebiyat eserinin toplumla bağlantısı incelenirken aynı zamanda iki farklı bölge ve toplumdaki süreçleri karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bu itibarla eser temel olarak Türkiye ve Dağıstan’daki mevlid okuma toplantıları ve bu toplantılarda okunan eserlerin tanıtımı, karşılaştırılması ile sonuç olarak ortak ve farklı noktaların tespitini içermektedir.

Giriş’te konu ile ilgili genel açıklamalar ve çalışmanın yöntemine dair bilgilendirmeler verildikten sonra eserin esas içeriği devam eden üç ayrı bölümde ele alınmaktadır. *Birinci Bölüm*’de öncelikle mevlid türü ve Türkiye’de mevlid törenlerinin tarihî gelişimi, günümüzdeki durumu ve icrası hakkında genel bilgiler verilmektedir. Bununla birlikte ilgili bölümde geçmişten günümüze mevlid törenlerinde okunan kitaplar, ayrıntılı şekilde ele alınmaktadır. Süleyman Çelebi’nin *Vesiletü’n-Necât*’ı dışında Türkçe olarak yazılmış çok sayıda mevlid bulunmakla birlikte ilgili çalışmada yalnızca törenlerde okunan mevlid kitaplarına yer verildiği ifade edilmektedir. Bu tutum ise kuşkusuz meselenin ele alınış yöntemi ile ilgilidir. Kitapta irdelenen konunun mevlid kitaplarının çeşitli toplantılarda okunması yoluyla toplumsal kimlik inşasına sunduğu katkı olması, toplantılarda okunmayan kitaplara burada yer verilmemesini anlaşılır kılmaktadır. Bununla birlikte “*Anadolu topraklarında olduğu kadar Balkanlar, Kırım ve*

Kafkasya bölgesinde de İslâmî kimliğin muhafaza edilmesinde ve İslâmî değerlerin yaşanıp yaşatılmasında mevlid törenlerinin önemli bir rolü vardır.” (s. 21). Bu sebeple geçmişte Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan söz konusu topraklarda yazılıp toplantılarda okunmuş ve hâlen okunmaya devam eden kitaplar da “Osmanlıdan Bu Yana Farklı Bölgelerde Farklı Dillerde Okunan Mevlid Kitapları” başlığı altında bibliyografik olarak verilmektedir.

İkinci Bölüm’de Dağıstan’da İslam dininin kısa tarihi ele alınırken bölgede yaşayan çeşitli topluluklar ve tarihleri hakkında da genel bilgiler sunulmaktadır. Dağıstan’da konuşulan diller ve edebiyatları üzerine genel bilgiler aktarıldıktan sonra dinî edebiyat ve buna bağlı olarak ortaya çıkıp gelişen mevlidler ile mevlid toplantıları; tarihî geçmişi ve günümüzdeki durumuyla beraber ele alınmaktadır. Dağıstan’da geçmişten günümüze dek toplantılarda okutulan mevlid kitapları ise bölgenin çok dilli yapısı nedeniyle Avarca, Kumukça ve Terekeme Türkçesi başlıkları altında ayrı olarak değerlendirilmektedir. Dağıstan’da konuşulan başka dillerde yazılmış mevlidler de olduğu belirtilerek yalnızca en yaygın kullanılan eserlerin burada ele alındığı ayrıca ifade edilmektedir. Son bölüm olan *Üçüncü Bölüm*’de ise Dağıstan’daki dinî toplantılarda okunan Terekeme Türkçesiyle yazılmış bir mevlid metni örneği olarak Şih Kerim Kerimov’a ait *Mevlid*’in Kiril harflerinden Latin harflerine aktarımı ve Türkiye Türkçesine çevirisi yer almaktadır. Bu bölümde aynı zamanda ilgili *Mevlid*’in yazarı Şih Kerim Kerimov’un hayatı hakkında da kısaca bilgi verilmektedir.

Sonuç olarak ilgili çalışmanın tezini ispat eder mahiyette edebiyat ve din ile ona bağlı olarak gerçekleştirilen çeşitli törenlerin toplum içerisinde kişiye kimlik ve aidiyet duygusunu kazandırdığını, bu doğrultuda toplumsal kimliğin de şekillenip korunduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmada Türkiye, Balkanlar, Kırım, Kuzey Afrika ve Kafkaslar’da yazılıp çeşitli törenlerde okunan mevlidler hakkında özet bilgiler verilmiş, *Vesiletü’n-Necât* ile Dağıstan’da yazılmış mevlidler ele alınarak karşılaştırılmıştır. Süleyman Çelebi’nin *Mevlid*’inin Osmanlı hâkimiyetindeki bölgelerde yaşayan Müslümanların yazdıkları mevlidlere etki ettiği görülürken Kafkaslar ve Orta Asya’da yaşayan Müslümanların yazdıkları mevlidlerin ise *Kaside-i Bürde* ve *Mevlid-i Berzenci* gibi Arapça eserlerden etkilendiği görülmüştür. Bununla birlikte Dağıstan’daki mevlid okuma toplantılarının “düzenleniş biçimi, hazırlanan ortam ve ikram tarzlarında Anadolu’yla benzerlikler olmakla beraber, okunan metinlerin muhtevalarında ve icra ediliş biçimlerinde bazı farklılıklar” (s. 23) olduğu tespit edilmiştir. Nitekim bu durumda toplumsal yapının ve toplumun içinde bulunduğu şartların etkili olduğu kendini göstermiştir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

Öztürk, Zehra & Şutanrıkulu, Gülreyhan (2022). *Toplumsal kimlik inşası (Türkiye’de ve Dağıstan’da Mevlid geleneğinin karşılaştırılması)*. Konya: Çizgi Kitabevi.

